

Обґрунтованість підозри: критерії і їх тлумачення на практиці

Родіон КОКОШ,
старший юрист EQUITY

Обґрунтованість підозри є важливим критерієм та підставою для вжиття заходів забезпечення кримінального провадження. Так, ч. 3 ст. 132 КПК України передбачено, що застосування заходів забезпечення кримінального провадження не допускається, якщо слідчий, дізнавач, прокурор не доведуть, що:

1) існує обґрунтована підозра щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження;

2) потреби досудового розслідування виправдовують такий ступінь втручання у права і свободи особи, про який йдеться в клопотанні слідчого, дізнавача, прокурора;

3) може бути виконане завдання, для виконання якого слідчий, дізнавач, прокурор звертається із клопотанням.

Разом з тим, кримінальний процесуальний закон визначає конкретний перелік заходів забезпечення кримінального провадження, які можуть бути застосовані задля досягнення дієвості цього провадження. До вказаних заходів належать: виклик слідчим, дізнавачем, прокурором, судовий виклик і привід; накладення грошового стягнення; тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом; відсторонення від посади; тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя; тимчасовий доступ до речей і документів; тимчасове вилучення майна; арешт майна; затримання особи; запобіжні заходи.

Виходячи зі змісту вказаної норми, жоден із заходів забезпечення кримінального провадження не може застосовуватися без доведення обґрунтованості підозри щодо вчинення кримінального правопорушення.

Оцінка критерію обґрунтованості підозри здійснюється слідчим суддею в ході розгляду відповідного клопотання слідчого, прокурора, у т. ч. під час продовження дії запобіжного заходу, продовження строку досудового розслідування.

Розглянемо детальніше значення та роль критерію обґрунтованості підозри під час обрання запобіжного заходу та продовження його дії.

Змістом ст. 194 КПК України встановлено, що під час розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу слідчий суддя, суд зобов'язаний встановити, чи доводять надані сторонами кримінального провадження докази обставини, які свідчать про: 1) наявність обґрунтованої підозри у вчиненні підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення; 2) наявність достатніх підстав вважати, що існує хоча б один з ризиків, передбачених ст. 177 цього Кодексу, і на які вказує слідчий, прокурор; 3) недостатність застосування більш м'яких запобіжних заходів для запобігання ризику або ризикам, зазначеним у клопотанні.

Незважаючи на важливість критерію обґрунтованості підозри, визначення вказаного терміну в кримінальному процесуальному законодавстві відсутнє. Водночас в ухвалях слідчих суддів майже завжди наводиться наступний висновок: поняття «обґрунтована підозра» не визначене у національному законодавстві, тому, виходячи з положень ч. 5 ст. 9 КПК України та позиції Європейського суду з прав людини, яка відображена у п. 175 рішення від 21.04.2011 р. у справі «Нечипорук і Йонкало проти України», термін «обґрунтована підозра» означає, що існують факти або інформація, які можуть переконати об'єктивного спостерігача в тому, що особа, про яку йдеться, могла вчинити правопорушення. Також вимога розумної підозри передбачає наявність доказів, які об'єктивно зв'язують підозрюваного з певним злочином, і вони не повинні бути достатніми, щоб забезпечити засудження, але мають бути достатніми, щоб виправдати подальше розслідування або висунення звинувачення (рішення у справах «Мюррей проти Об'єднаного Королівства» від 28.10.1994 р., «Фокс, Кемпбелл і Гартлі проти Сполученого Королівства» від 30.08.1990 р.).

страктно. Наявність підстав для залишення обвинуваченого під вартою слід оцінювати в кожній справі з урахуванням її особливостей. Продовжуване тримання під вартою може бути виправданим заходом у тій чи іншій справі лише за наявності чітких ознак того, що цього вимагає справжній інтерес суспільства, який, незважаючи на існування презумпції невинуватості, переважає інтереси забезпечення права на свободу».

У рішенні по справі №33492/96 «Яблонський проти Польщі», п. 80, від 21 грудня 2000 р. Судом встановлено, що подальше існування обґрунтованої підозри у вчиненні затриманою особою злочину є обов'язковою і неодмінною умовою (*sine qua non*) належності її продовжуваного тримання під вартою. Але зі спливом певного часу така підозра перестає сама по собі бути виправданням для позбавлення особи свободи, і судові органи повинні вмотивовувати свої рішення про продовження тримання її під вартою іншими підставами.

Виходячи з наведеного, зі спливом певного часу з моменту повідомлення особі про підозру в матеріалах кримінального провадження

ЖОДЕН ІЗ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ НЕ МОЖЕ ЗАСТОСОВУВАТИСЯ БЕЗ ДОВЕДЕННЯ ОБґРУНТОВАНІСТІ ПІДОЗРИ ЩОДО ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Аналізуючи положення практики ЄСПЛ, можна дійти висновку, що обґрунтованість підозри містить два аспекти. Перший стосується питання вчинення кримінального правопорушення, а другий — доведення обставин, які за розумного неупередженого тлумачення викликають підозру щодо причетності певної особи до вчинення кримінального правопорушення. Разом з тим, доведення обставин, викладених в повідомленні про підозру, здійснюється наявними в матеріалах провадження доказами.

Попри викладене, слідчі судді під час розгляду вказаного критерію вказують, що на стадії досудового розслідування слідчий суддя не має права вирішувати питання допустимості та належності доказів, тому фактично не вдаються до їх оцінки.

Крім того, з практики ЄСПЛ слідує чітка позиція, згідно якої під час продовження дії запобіжного заходу, продовження строку досудового розслідування має бути доведено, що підозра ґрунтується на певних підставах. Наприклад, у рішенні по справі №34578/97 «Єчюс проти Литви», п. 93, ЄCHR 2000-IX, Судом встановлено наступне: «Суд нагадує, що питання про те, чи є тривалість тримання під вартою розумною, не можна вирішувати аб-

уже мають бути конкретні фактичні дані та інформація, які підтверджують причетність підозрюваного до інкримінованих йому кримінальних правопорушень, а не абстрактні та узагальнені твердження про обґрунтованість підозри.

На практиці в ході обрання та продовження дії запобіжних заходів підозрюваним слідчі судді приділяють більшість часу дослідженню питання наявності ризиків, передбачених ст. 177 КПК України. Встановленню обґрунтованості підозри слідчими суддями приділяється другорядне значення, незважаючи на те, що згідно положень КПК України, запобіжний захід може бути застосований або продовжений виключно у випадку доведення обґрунтованості підозри та наявності хоча б одного з ризиків, передбачених ст. 177 КПК України.

Підсумовуючи, можна резюмувати, що в чинному Кримінальному процесуальному кодексі мають бути закріплені визначення терміну «обґрунтованість підозри» та конкретні критерії, які мають досліджуватись та встановлюватись слідчими суддями під час обрання та продовження дії запобіжних заходів та інших заходів забезпечення кримінального провадження.